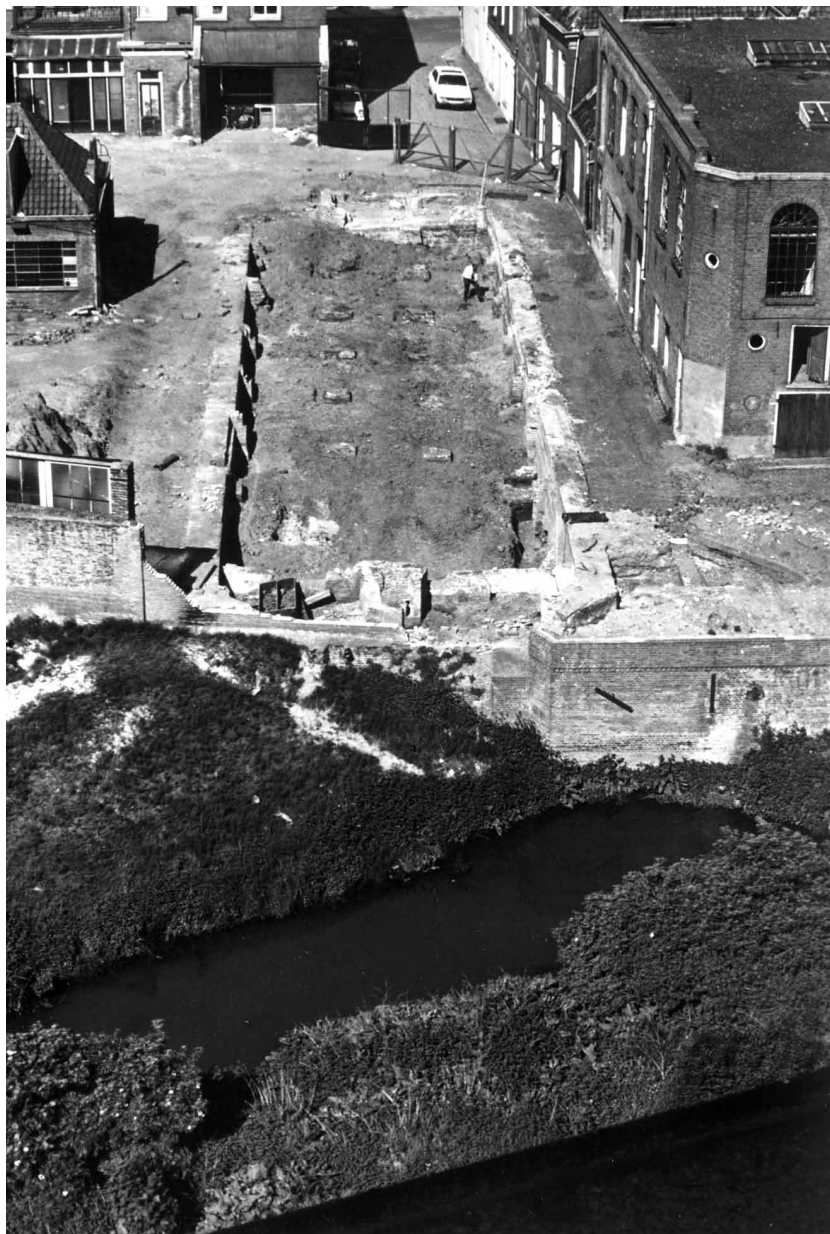

Sporen van kloosters in de binnenstad

Dit jaar is uitgeroepen tot het jaar van het religieus erfgoed, reden waarom ik het over die boeg wil gooien. Er zijn heel wat straten in de Bossche binnenstad die samenhangen met kloosters. Al die kloosters zijn verdwenen, maar straatnamen houden ze in de collectieve herinnering vast. Bereid u voor op een flinke wandeling. We vertrekken voor het stadhuis. Aan de overkant van de Schapenmarkt vinden we de *Minderbroedersstraat*. De naam verwijst naar het klooster van de minderbroeders, oftewel Franciscanen, het oudste Franciscaner klooster in het huidige Nederland (1228). Het lag tussen de Pensmarkt en de Snellestraat.¹ Hun kerk ging in de praktijk tevens als parochiekerk fungeren. De Franciscaner orde was begin dertiende eeuw gesticht door Franciscus van Assisi, die zichzelf en zijn volgelingen nederig 'fratres minores', de mindere broeders, noemde. Het was een bedelorde, die zich bij voorkeur in de steden vestigde om zich daar in te zetten voor het zielenheil van de inwoners, in tegenstelling tot oudere orden die op het land woonden en met werken hun kost verdienden. Toen een tiental jaren geleden aan de Snellestraat in een binnenhof woningen werden gebouwd, werd daaraan de naam *Guardianenhof* gegeven.² De overste van een Franciscaner klooster wordt gardiaan genoemd. Een zijstraat van de Snellestraat heet *Begijnstraatje*, naar het zogenaamde klein begijnhof dat daar gelegen heeft. Het was niet echt klein, maar kleiner dan het bekendere begijnhof dat gelegen was op de plaats van de huidige Parade. Het Begijnstraatje verbindt de

Snellestraat met de *Postelstraat*. In deze straat stond eeuwenlang het refugiehuis van de abdij van Postel (in het huidige België). De abdij verkocht in 1614 haar terrein en gebouwen in de Postelstraat aan de stichters van een klooster van

Opgravingen in 1970 legden aan het Sint Geertruikerkhof de fundering en de pijlers bloot van de kerk van het Geertruiklooster die uit 1466 dateert. L. Landzaat maakte de foto vanaf de flat voor verpleegkundigen aan de Pastoor de Kroonstraat. (Foto: Stadsarchief, uit negatievenarchief Gemeentewerken)

Capucijnen, ook een minderbroedersorde. Je zou kunnen zeggen dat het neven zijn van de Franciscanen. De *Capucijnenpoort* in de Postelstraat herinnert nog altijd aan hun kortstondig verblijf daar.³ Een van de zijstraten van de Orthenstraat, aan de noordkant, is het *Sint Geertruikerkhof*. De naam herinnert aan het Sint-Geertruiklooster van de Reguliere Kanunnikessen van Sint Augustinus dat hier eens was, gesticht in 1449. Deze zusters vormden een beschouwend orde. Hun voornaamste taak was het gezamenlijk bidden van de dagelijkse koorgebeden. In dit klooster trad menige jonge vrouw van hoge geboorte in, onder meer de in Den Bosch geboren buitenachtelijke dochter van keizer Maximiliaan, Barbara Disquis, in – waarschijnlijk – 1498. Naar haar is in de jaren 1970, toen in deze omgeving veel afgebroken en nieuw gebouwd is, de naburige *Barbara-plaats* genoemd. Het klooster wist zich nog te handhaven tot 1703.⁴ In de onmiddellijke omgeving vinden we nog een klein straatje dat de naam *De Kloostersgang* draagt. Het straatje is niet oud, maar de naam was al eeuwen geleden in gebruik en sloeg ook op het Sint-Geertruiklooster.⁵

Nieuw – jaren 1980 – is de naam *Bloemenkamp*, die gegeven is naar het vrouwenklooster Sint-Elisabeth-Bloemenkamp dat in deze omgeving gestaan heeft. De toestemming aan de zusters om daar een klooster te bouwen is gegeven in 1459, maar de zustergemeenschap bestond al eerder en was toen gevestigd op de Windmolenberg. Hun klooster daar verkochten ze in dat jaar aan Zusters van het Gemene Leven (zie volgende aflevering). De zusters van het Sint-Elisabeth-Bloemenkampklooster waren Tertiarissen, een soort Franciscanessen. Na hun verhuizing

stonden ze bekend als ‘de Zusters achter de Tolbrug’. Tegen het einde van de dertiende eeuw kreeg Den Bosch ook de Dominicanen binnen zijn muren. Er kwam een kloostercomplex aan de Hinthamerstraat tot stand. Een van de toegangen lag aan deze straat: de nu nog bestaande *Predikherenpoort*. De orde der Dominicanen, in 1216 gesticht door de Spaanse priester Dominicus de Guzman, legde zich vooral toe op de bestrijding van ketterse geloofsopvattingen, door middel van prediking. Daarom was hun officiële naam ook Orde der Predikheren. In de predikherenkerk werden in februari 1600 met veel pompa de Bossche militair Gerard Abrahamszoon van Houwelingen (alias Lekkerbeetje) en drie medestrijders begraven. Op 5 februari 1600 had op de Vughtse hei de slag van Lekkerbeetje, een soort duel, plaatsgevonden tussen Van Houwelingen met twintig medestrijders en de officier van het Staatse leger Pierre de Bréauté, de uitdager, met evenveel medestrijders. Van Houwelingen sneuvelde, maar uiteindelijk wonnen de Bosschenaren de slag.⁶ We komen nu bij het ‘jongste’ klooster in dit verhaal: in 1854 werd in de Tweede Nieuwstraat een klooster van de Redemptoristen gevestigd. Deze paterscongregatie is genoemd naar Christus, de Verlosser (Redemptor). Ze werd gesticht in 1732 en legde zich vooral toe op de zielzorg. Preken over hel en verdoemenis die zondaars te wachten stonden, waren een beruchte specialiteit van sommige redemptoristen. Hun kerk, uit 1859, kreeg Sint Joseph tot patroon, reden waarom de straat werd omgedoopt tot *Sint Josephstraat*. In de jaren 1970 werd de kerk aan de eredienst onttrokken en verkocht en het klooster opgeheven.⁷ De kloostertuin werd openbaar park; het pad

dat hier toegang toe geeft, kreeg de naam *Redemptoristenpad*.

(wordt vervolgd)

Noten

- ¹ Zie J.A.M. Hoekx, ‘De Bossche kloosters tot aan de inname van de stad in 1629’, in: *Bossche Bouwstenen* VI (‘s-Hertogenbosch 1983) 12-35; ik ontleen ook veel gegevens over andere kloosters aan dit artikel, zonder dit telkens aan te geven; *Bouwstenen* VI bevat een apart artikel van S.P. Wolfs over het Dominicaan klooster; L. van de Meerendonk, *Tussen reformatie en contra-reformatie* (Tilburg 1967) bevat vele bijzonderheden over alle oude Bossche kloosters. Ik dank Jan Buiks van het Stadsarchief voor een aantal onmisbare gegevens.
- ² Met een uitheemse spelling, die zonder meer is overgenomen uit een historische bron die de aanwijzing bevatte dat ter plaatse het verblijf van de gardiaan moet zijn geweest (inlichting van R. van de Laar, lid van het Comité Straatnaamgeving).
- ³ Zie ook mijn stukjes ‘Begijnstraatje en Stoofstraat’ en ‘Snellestraat, Postelstraat, Capucijnenpoort’ in *Bossche Bladen* 9 (2007) 9-10 en 56-57.
- ⁴ Zie behalve Hoekx ook P.Th.J. Kuijer, *‘s-Hertogenbosch. Stad in het hertogdom Brabant ca. 1185-1629* (Zwolle-’s-Hertogenbosch 2000) 180, 277.
- ⁵ Schepenprotocol R 1767 f. 306 (1777): ‘ex alio de kloostergang van het St.-Geertruiklooster’.
- ⁶ Meer over de slag: M. van der Heijden, ‘De slag van Lekkerbeetje op 5 februari 1600’, in: *Vught. Onvoltooid verleden* (Vughtse Historische Reeks, 2003) 25-42. Hiermee zijn meteen, als extra-tje, de Bossche straatnamen Lekkerbeetjestraat en Van Bréautéstraat (die dus beter DE Bréautéstraat zou kunnen heten) verklaard; deze straten liggen dicht bij Bastion Vught.
- ⁷ A. Vos e.a., *‘s-Hertogenbosch. De geschiedenis van een Brabantse stad 1629-1990* (Zwolle-’s-Hertogenbosch 1997) 170, 248, 385-386.